

Vestmannen

Nr. 9

Bergen, 20. november 1993

9. årgang

Illusterte tekster or den fyrste norske Bibelen Prydbok frå Norsk Bokreidingslag

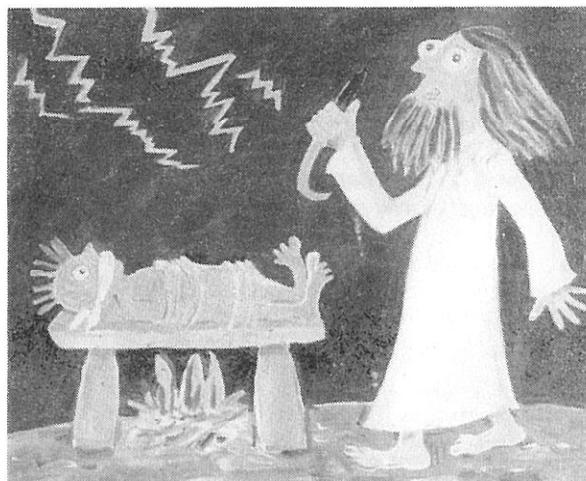
Bodil Cappelen /
Alexander Seippel:
**BILETE OG TEKSTAR FRÅ
DET GAMLE TESTAMENTET**
Med fyreord av Olav H. Hauge
Norsk Bokreidingslag 1993

Bibelforlagi Det Norske Bibelskap og Norsk Bibel poser ut bibelumstjingar på tradisjonelt bokmål, men nekta å fylgja same praksis med nynorske bibelumsetjingar. Ferdast dei i nynorsk målblandingsrus på etterskot? Då den fyrste norskspråklege bibelen kom ut i 1921 - tidlegare fanst det berre danske biblar - var ikkje noko bibelforlag utgjevar, men Studentmållaget i Oslo.

No sender Norsk Bokreidingslag ut tekster frå Det gamle testamentet or denne fyrste norske bibelutgåva. Tekstene hev teikningar av Bodil Cappelen som òg hev stelt med umslag og bokbunad. Det hev vorte ei prydbok som forlag og prenteverk (Centraltrykkeriet) hev gjort seg mykje umak med - stort format, fint papir, smakfull utforming.

Tekstene er frå Mose-bökene, Andre Samuelsbok, Esters bok og Jonas bok. Det er rekna for eit sermerke med Seippel-bibelen at målet er so folkeleg og munnleg farga. Målformi i 1921-bibelen heldt seg til 1901-formene, men heilt einskapleg var ikkje målet. Her var fleire umsetjarar. Dette er synleg i tekstuvalet som no kjem, med di utdrag i fra Samuelsbok og Esters bok er på tilnærma midlandsmål - som elles kom inn med sideformsstatus i 1901. Eg kan ikkje sjå at tekstuvalet taper på denne språklege spennviddi. Norskmalrådgjevar var Gustav Indrebø i 1921 som i 1938.

Eg tek med innledingsversi :
*I upphavet skapte Gud himmen og jordi.
Og jordi var aud og øyde, og myrker låg*

Ill. av Bodil Cappelen: Isak ventar på at farens skal drepa han.

yver djupet; men Guds ande sveiv yver vatni. Då sagde Gud: «Det verte ljós!» So vart det ljós. Og Gud såg at ljuset var godt. Og Gud skilde ljuset frå myrkret. Og Gud kalla ljuset dag og myrkret kalla han natt. Og det var kveld og det vart morgen, fyrste dagen.

Teikningane til Bodil Cappelen er livfulle og fargerike. Dei fortel nær sagt si eigi soga ved sida av bibleteksti, fri for uekte og tilgjord idyll som stundom skjemmer illustrasjonar til heilagsogor. Um dei enkle og kanskje naivistiske teikningane er stiliserte, nokre gonger mykje stiliserte, hev dei ofte ein svip som fær lesaren til å stogga upp. Bodil Cappelen grip tak i eit serdrag i ei dramatisk hending og opnar for ein ny og for lesaren kanskje uvanleg synsvinkel. Slik verka det i minsto på meg. Kvar teikning er i mine augo eit gjenomført stykke biletkunst.

Eg tek med frå Fyreordet til Olav H. Hauge um Seippel:
Alexander Seippel var ikkje berre filolog og diktar, han var kunstnar og stil-kunst-

nar. Utanum det han sette um av Bibelen vil eg serleg nemna dei meistarlege attdiktingane hans frå persisk, av Omar Kajjam og Hafis. Eller ta og les Soga um Sinbad Farmann frå Tusund og ei natt! Han laga gode dikt sjølv, frå stev til formfine sonettar. Han elskar det norske målet, og få har brukt det som han.

Denne boki kjem med tilskot Halldor O. Opedals fond, Fritz Monrad Walles fond v/Vestmannalaget, O. Kavli og Knut Kavli's Almennyttige Fond og Norsk kulturråd. Det er ei bok målfolk - og mange andre - bør eiga, eit kunstverk i tekst, umsetjing, teikningar og utforming.

Jostein Krokvik

Vestmannen
I dette nummeret lyt
Vestmannen minna um
bladpengane. Du hjel-
per bladet med å senda
dei punktleg. Sjå side 2.

Tankekorn

**Det som er gjort i dag,
det ligg ikkje ugjort
i morgen.**

*Norsk ordtøkje etter
Ivar Aasen*

Stadnamnstrid i bladet «Strilen»

I bladet *Strilen*, Isdalstø, hev det vore ein frisk strid um stadnamn no i haust. Ikkje fyrist og fremst um noko sersilt namn, men um grunnlaget for stadnamnskriving til dømnes på kart. Johan V. Litteskare og Brynjulf Alver hevdar på den eine sida at stadnamni må vera meir stadmerkte, og det store dømet er Knarrvik - munnleg visst helst bruka i bundi form - som dei meiner må heita *Knarrvikjæ*. Johan Myking og Lars Bjarne Marøy hevdar at um stadlege sermerke er viktige nok, so bør namni likevel i visse høve regulerast etter riksorske former, dette då romsleg tolka. Bruk *Knarrvikjæ* munnleg, men skriv *Knarrviki*, meiner dei. Av liknande grunnar forsvarar dei stadnamn som *Floni*, *Radøyni*, *Festo*. «Tal dialekt, skriv nynorsk», segjer Lars Bjarne Marøy til nordhordlendingane. Jamstell i-formene att i læreboknormalen, so vil folk godtaka dei i stadnamni, segjer han. For nynorsk rettskriving og stadnamnnormering heng saman. Marøy dreg fram nokre ord som Per Hovda nyleg sa i ein samtale med Kjartan Røldland i Bergens Tidende: Sjølv sagt skal det skrivast Knarrviki og ikkje Knarrvikjæ. Stadnamn på kart er for folk som ikkje er lokalkjende. Dei som bur der, treng ikkje kartnamn, dei veit kvar det er!

Striden um stadnamnskriving kjem nok til å halda fram heretter i Nordhordland og andre stader. Viktigt både for stadnamni og målet vårt er det, som Lars Bjarne Marøy skriv, at skiljet millom sterke og linne ho-ord - millom i-form og a-form - etter vert jamstelt i offisielt mål. Jamstellingi skulde aldri ha vore burtteki; det var vandalism.

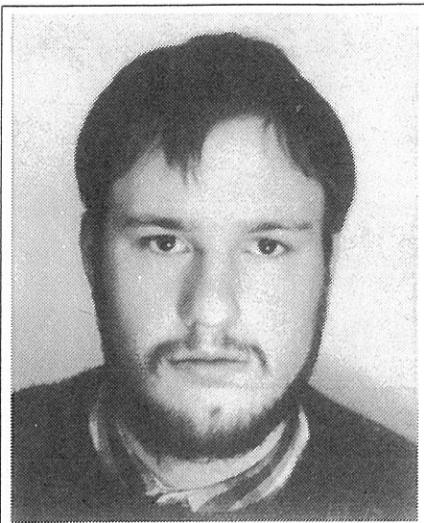
Chomsky til Noreg

Og kanskje Heym?

I Vestmannen nr. 7 skreiv Lars Bjarne Marøy um Noam Chomsky, lingvist og mangslungen tenkjar. Me høyrer at på vårparten 1994 kjem Chomsky truleg til Noreg. Ingar Arnøy, for tidi i Nidaros, fortel at det er tanken Chomsky skal vera med på ein Studentkonferanse som no etter skal tilskipast. Både målungdomen og Noregs Mållag stend bak. Det vert òg gjort freistnad på å få hit den austtyske forfattaren Stephan Heym. Ei av bøkene til Heym, *Nidskriftet*, kom for nokre år sidan (1983) i framifrå fin nynorsk umsetjing av Ivar Eskeland; boki er eit slag for fri ytringsrett.

Elles skal Ingar Arnøy til USA kring årskiftet. Han skal tala med Chomsky og kanskje få med fleire forvitnelege medspelarar derifrå til konferansen.

Norrønalaget Bragr uppattskipa

Lars Bjarne Marøy - formann i det uppattksipa Norrønalaget Bragr

Norrønalaget Bragr hev lege ned etter Conrad Clausen fall burt. Men den 7. oktober 1993 vart laget uppattskipa. Det var innkalla til møte på eit møterom i Kreditkassen (tidlegare Fokus Bank). Dei tri som no kom inn i stjorni er Lars Bjarne Marøy, Bodil Haug og Gunnar Gilberg. Lars Bjarne Marøy er formann. Årspengane vart sette til 20 kronor.

Etter at den formelle saklista var undangjort, greidde Lars Bjarne Marøy ut um livet og forfattarskapen til Tarjei Vesaas. Vesaas var fødd i 1897 og døydd i 1970. Han var odelsgut, men hugen hans vart dregen i andre leider enn til å vera gardbrukar. Plikti kvilte tung på Vesaas. Foreldri venta at han skulde taka på seg gardsarbeidet, og dei kunde vera snøgg til å tala han til rettes når det var eitkvart han ikkje fekk gjort slik som dei tykte det

skulde gjerast. Men trass i at foreldri kunde vera strenge med Vesaas, so må dei også ha gjeve han sterke boklege interesser, for han byrja å skriva alt i ung alder.

Marøy var innum fleire av bøkene til Vesaas, og han freista å syna til tematiske gjennomgangsemne som speglar seg av i dei einskilde bøkene. Vesaas sirklar ofte rundt spørsmål som hev med liv og død å gjera. I fleire av bøkene til Vesaas dør ein av hovudpersonane etter å ha vorte innfanga av ulike dødsskrefter som Vesaas framstiller meir eller mindre gjennomførd. Andre gjennomgangsemne er millom anna knytt til isolasjon og einsemd.

Etter utgreidingi til Marøy førde møtelyden ei engasjera samtala um Tarjei Vesaas. Leidolv Hundvin hadde lese mesteparten av bøkene til Vesaas, og han sa at han tykte han hadde mest att av å lesa bøkene «Kvinnor ropar heim» og «Det store spelet». Vesaas hev ein umfattande forfatterskap, og møtelyden kunde berre koma inn på stutte drag av forfattarskapen. Alle var samde um at Vesaas var ein stor forfattar, og at forfattarskapen hans kunde takast upp i Vestmannalaget ved eit seinare høve.

Møtelyden dryfte tenkjelege gjeremål og verkefelt for Norrønalaget Bragr, og det vart serskilt snakka um å gjeva ut nye Bragr-bøker. Eit slikt tiltak ligg nok enno noko inn i framtid, men det skulde vera rikeleg av norrøne emneumråde å gripa fatt i, og det er upp til medlemene å gjera tildriv til nye bokprosjekt. Bragr er i alle fall i drift att, og so fær me berre taka tidi til hjelp.

Lars Bjarne Marøy

Bladpengar Vestmannen 1994

Året nærmar seg slutten, og med nr. 9 av bladet fylgjer eit postgirokort. Det er ei påminning um at tidi er komi til å senda bladpengane.

Bladpengane er som dei hev vore i nokre år no - 150 kronor for året. For studentar, elevar og arbeidslaluse kostar ei årsting 100 kronor, og same pris er det for gåvetetingar.

Me er sers takksam mot dei som hev høve å senda Vestmannen ei gåva eller skaffa bladet ein ny tingar.

Vestmannen

Vestmannen kjem med 10 nummer i året
Bladpengar kr. 150,- for året
Studentpris kr. 100,-

Kan tingast på poststader og beint
frå forretningsføraren eller bladstyraren

Postgiro: 0802 4 25 63 92
Bankgiro: 8401.21.43027

Utgjevar:
Vestmannalaget,
5000 Bergen
Telefon 55 31 79 29 / 55 16 37 32

Bladstyrar:
Jostein Krokvik
6143 Fiskåbygd
Telefon 70 02 14 29

Forretningsførar:
Helge Liland
Midgeilen 16
5067 Store Milde
Telefon 55 99 15 25

Prenta hjå:
Nytrykk
6143 Fiskåbygd
Telefon 70 02 13 07

VESTMANNALAGET

Torsdag 18. november på Bryggens Museum
kl. 19: Kulturjournalist Reidar Storaas talar um
Tonediktaren Geirr Tveit.

Torsdag 16. desember. Jolemøte. I
Kreditkassen (tidlegare Fokus Bank og Vest-
landsbanken) Rådstuplass 2, kl. 19: Forfattaren
og bladstyraren Jostein Krokvik talar um *Ny
Hungrvekja* og Jan Prahl. Boki hans um dette
emnet vil verta lagd fram på møtet. Varm mat
og hyggjeleg bordseta. Pris ca. kr. 150,- Til
dette møtet må me ha påmelding minst ei veka
fyreåt, og det vil verta lagd fram lista på
lagsmøtet den 18. november der folk kann
teikna seg. Elles må det skje yver telefon 55 16
37 32 seinast sundag 12. desember.

Torsdag 20. januar 1994 på Bryggens Museum
kl. 19: Forfattaren Jo Gjerstad talar um *En
vandring rundt Store Lungården*. Ljosbilete.
Bladet Tuftekallen på alle møti.

Noreg - Norge

Me skal ikkje her freista med nokor målhistorisk attersyn yver bakgrunnen for Noreg og Norge-nemningi her i landet. Den siste og mest grunnfarande granskingi av dette spørsmålet var det, so langt me veit, Jakob Naadland som stod for med utgreidindi *Noreg er namnet*, Oslo 1954. Han viste eintydeleg, meiner me, at det språkleg og historisk rette namnet er *Noreg*. Norge-nemningi kom inn ved ei dansk villskriving. Den skarpe g-en i Norge stadfester at ordet i upphav er unorsk. Det syner seg diverre at ikkje alle som kjenner seg kalla til å driva folkeupplysing um landsnamnet, hev umaka seg med å granska Naadlands dokumentasjon; dei førein vedvarande til torgs, sume, namneteoriar som i røyndi er avsanna. Toralv Bergwitz skrev heller utførleg um spørsmålet i Vestmannen nr. 2 i 1989. Utgreidindi til Naadland var det Noregs Mållag som gav ut i 1954; er det ikkje på tide at NM sender boki ut att - eller fær nokon annan til å gjera det? Røynleg kunnskap er alltid av det gode.

Dette far vera nok um soga. Same kva soga segjer, er det ikkje til å koma ifrå at i talemålet i dag hev Noreg-formi eit sterkt yvertak. Som rimeleg er. Dansk og seinare norskdansk hev havt nær sagt den språklege einemaki ikring 500 år. Slik viser att. Men jamvel denne saki vert litt for einsideleg framlagd av sume. Ein innsendar i Dag og Tid spurde nyleg kvifor folk på Aasens heimetrakter (nordvestlendingane) skulde gjera knefall for ei dansk form *Norge*; han meinte Norge måtte vera genuint norsk. Til det er det å segja at eg i barndomen fyre krigen høyrdie ord som *Noreke/Norike* og til Noregs på *Sunnmøre*. Kor vanleg og vidspredit dette var, veit eg ikkje.

Den eldste nynorske formi for landsnamnet vårt, Aasen-formi, var *Norig*. Millom 1917 og 1938 var *Norig* og *Noreg* jamstelte. I 1938 vart Noreg eineform - i den barnslege trui at Noreg skulde vera samleformi både i bokmål og nynorsk, spotta kvasstenkte Nikolaus Gjelsvik. Han såg noko lenger enn dei offentlege bokstavfiklarane. Kor som er, Noreg hev dei sterkeste historiske grunnane for seg, og Noreg hev vore eineform i nynorsk i 50-60 år. Dette hev sjølvsgart verka inn på målvanane i det minste hjå sume; slik kann me trygt segja at Noreg-nemningi dette hundredåret hev vore i framsig - i *ekspansjon*. Noreg er dertil dagsens namn på landet vårt både på Island og Færøyane. So Noreg er ikkje noko daudt skrivebordsord. For målrørsla hev Noreg dessutan vorte eit mykje prestisjemerkt ord, og det er eit sterkt symbolord.

Då er det knapt anna enn privat målpolitikk når sume NRK-folk - nynorsktalande skal vera - konsekvent let vera å bruka det namnet på landet som dei hev betaling for å bruka. Det kunde vera grunn til å nemna namn, men dei er mange, og alle veit kven dei er. Ein kunde undrast på um det var evnone som vantar, men knapt nok, etter di lydarane lett kann stadfesta at dei maktar å uttala framande namn slik dei skal uttalast både på andre land og vårt land - som *Norway*, *Norwegen*, *Norvège*. Alt saman verre å få til for ein nordmann enn det heimlege *Noreg*.

Me spør: er det ikkje ei uppgåva for Kringkastingssjefen, den nynorske målkonsulenten eller serskilt Norsk språkråd å minna desse NRK-medarbeidarane um det norskrøtte landsnamnet? Og me spør um ein nynorsktalande NRK-tilsett hev noko der å gjera dersom han ikkje hev vilje til å bruka det norskrøtte landsnamnet som han pliktar å bruka.

J.Kr.

Retting

I «Måløyding i NRK» av Ludv. Jerald i Vestmannen nr. 8 var det diverre two misprent som tok burt hovudtanken med innleget. Dei attgjevne ordi til Gunvor Hals skulde vera: «*Det besto av deras sang og musikk*».

Slik ordi stod i nr. 8 var dei på rettskrive bokmål. Vestmannen segjer seg leid for gleppen.

Fonna Forlag

NOREGS MÅLLAG 1906 - 1981

Denne historieboki på vel 500 sidor kom ut til 75 års jubiléet, er solid innbundi og rikt illu-
strert og hev eit stort
namnregister.

Restupplaget gjeng no ut til
sterkt nedsett pris.

Til Fonna Forlag
P.b. 6912 St. Olavsplass
0130 OSLO

Eg tingar Noregs Mållag 1906-1981
for kr. 140,- fritt tilsend.

Namn:.....

Postnr.....Stad.....

Sagt:**Ungdomen**

Utan me fær dei unge krefte i folket med oss, vil rørsla stivna og sjukna burt.

Jacob Vidnes, sosialdemokratisk presseemann fødd i Vanylven, skipa den sosialdemokratiske ungdomsrørsla.

Uår

Det kjem ikkje uår på ugraset.

På Steingrunn i Dag og Tid

Forbrukarideologi

Forbrukarideologien bryt med det menneskelege samfunn ved å definera alt i tilknyting til bruk, nytte påverknad og konkurranse. Mennesket vert tilbode ei form for flukt frå den krevjande og vanskelege del av røyndomen. Vi vert påverka til å tru at lukka og det gode liv er noko som vert oppnådd gjennom forbruk..... Denne utviklinga vi her ser, gjer mennesket ufritt og trugar sjølve menneskeverdet.

Stille Stunder

Samnorsken og Sandemose

Samnorsken står for meg som en opprørende ting som kommer til å strangulere all eldre litteratur i Norge, og som kunne vært unngått hvis partene hadde kunnet møtes - og rent ut sagt hadde vist mer patriotisk sinnelag.

Aksel Sandemose i «Reisen til Kjørkvelvik»

Demokrati

Dei kan gjerne kalle det demokrati når ein politisk leiar som Boris Jeltsin ryddar alle politiske motstandarar av vegen og sensurerer opposisjonelle aviser. Demokrati kan ein også kalle det når ein president skipar til parlamentsval utan opposisjonsparti, og når det heller ikkje er noko parti som står bak presidenten. Men blir samfunnsutviklinga meir demokratisk på denne måten?

Det er kanskje ikkje demokrati vestlege land ropar etter når dei støttar Jeltsin og understrekar demokratiseringssprosessen, men ein mann dei kan lite på og som kan kontrollere arsenalet av kjernefysiske våpen utan at Vesten treng frykte. Men ordet demokrati er jo så mykje betre å ty til.

Audun Skjervøy i spissartikkel i Dag og Tid

Menneska

Menneska er betre enn ryktet sitt, med undantak av dei som ryktet ikkje veit anna enn godt um.

Kristofer Uppdal i Jotunbrunnen

Den som inkje vågar, han vinn inkje

Dryftingar i Studentmållaget i Bergen

14. oktober hadde Studentmållaget i Bergen årsmøte. Årsmeldingi vitnar um at lagslivet er i ferd med å betra seg samanlikna med i fjar. Styrevalet seinare på kvelden synter at laget ynskjer å byggja opp kontinuitet. Dersom det vert for mange utskiftingar i styret er det lett å skusla vekk den kompetansen og dei kunnaskapane som styrearbeidet treng stýdja seg til. Difor var det fleire attval.

Johan Myking frå Nordisk institutt heldt ei målpolitisk innleiding som førde til eit langt og godt ordskifte. Myking hadde fenge til uppågåva å snakka um viktige arbeidsemne for målrørsla no. Han hadde eit nyktert høve til denne uppågåva, men det var ikkje vanskeleg å merka at han var engasjera. Sume hevdar at norskfaget byggjer på eit forelda nasjonalt paradigme. Dei steller seg kritiske til at nynorskdelan av faget stend sterkt. Det er svært ålvorleg for oss som målmenn, sa Myking. Myking sakna målstudentar innanfor studiet i nordisk, og serskilt sakna han målstudentar som er i stand til å forsvara nynorsken innanfor norskfaget.

Myking tykte målstudentane hadde langt større gjennomslagskraft i på 70-talet. Då var det ikkje so stor fagspesialisering som det hev vorte no. Det var etter måten lett å få yversikt yver det som bar til innanfor dei einskilde fagi. Dessutan var mange av det me noko spissformulera kann kalla bondestudentane kveikte på å taka del i mange slags lagsaktivitetar. Me som kom frå bygdene såg på det som eit stort privilegium å få vera millom dei fyrste bygdefolki som fekk koma inn i det sokalla utdaningssamfundet som vart bygd opp i den perioden.

Myking var uppteken av kor viktigt språkspursmålet var andsynes den sokalla ungdomskulturen. Det var ingen som kunde segja noko resonnerande um det, men fleire av møtedeltakarane laut fastslå at ungdomen i dag langt på veg er totalt likesæle andsynes målspursmål.

Nasjonsumgrep

Mykje av ordskiftet gjekk med til å diskutera nasjonumgrep. Mange freistar å gjera nasjonumgrep til eit illegitimt umgrep, og dei kopar ukritisk rasisme til umgrepet. Møtelyden var samd um at ein slik ordbruk er tendensiøs, og han vert nytta av dei som ikkje hev noko å fara med i eit målpolitisk ordskifte. Myking meinte det var viktig at målrørsla legg vekt på å tolka nasjonumgrepet og halda seg innanfor handfaste råmor når ho tek upp dette umgrepet.

Normaltalemål

Noko av ordskiftet kom til å handla um normaltalemål og målsak. Lars Bjarne Marøy hevda at spursmålet um eit nynorsk normaltalemål er heilt avgjerande soframt målrørsla ikkje skal måtta gjeva upp andsynes det nynorske målhopehavet. Det hjelper ikkje at dei breide dialektane vinn fram på kort sikt. Dersom dialektbrukarane vert underlagt det nynorske måldaningsidelet og ikkje hev nynorsken å stýdja seg til, so gjeng det trått for målsaki, sa han.

Ingar Arnøy var sers misnøgd med at Noregs Mållag ikkje hev greidd å reisa eit ordskifte kring normaltalemåls-spursmålet. Me målungdomar, og serskilt de her i Bergen, burde setja i gang eit slikt ordskifte. For det er lite truleg at Mållaget kjem til gjera noko større upptak til endringar i målpolitikken sin med mindre det vert ordskifte kring det prinsipprogrammet som gjeld no.

Johan Myking var heilt på bylgjelengd med møtelyden, og det gjorde at innspelis hans vekte ingasjement. Han la fram fleire problemstillingar som det kunde ha vorte sagt mangt og mykje um. Den viktigaste appellen Myking kom med, var like fullt at studentane ikkje måtte vera redde for å freista seg med ymse slags tildriv og krav som kann føra til meir nynorskbruk. Stutt kann me vel segja det soleis at «den som inkje vågar, han inkje vinn».

Lars Bjarne Marøy

Dei nynorske festspeli på statsbudsjettet

Styret for Dei nynorske festspeli (dei som er med i stiftingi) hadde møte i Oslo den 13. oktober. Møtet vedtok å setja ned ei hovudnemnd som skal fyrebu dei nynorske festspeli 1994 i Volda og Ørsta, og ymse framtidstankar vart dryfta. Festspeli er no ei undergrein av Aasen-senteret.

Framleggjett til statsbudsjettet vart kunngjort samstundes, og møtet gjorde seg kjent med den aktuelle bolken i framleggjett til Kulturbudsjetten. Her er det ført opp 200 000 kronor til festspeli 1994. Etter upplegget skal Ivar Aasen-senteret vera eit samarbeidstiltak millom Kulturdepartementet og Kyrkjedanings- og forskingsdepartementet, og dei to departementa hev sett ned eit utval som skal vurdera fyrebuingasarbeidet so langt.

I budsjettframleggjettet frå Kyrkjedanings- og forskingsdepartementet er ikkje dette nemnt, men i budsjettframleggjettet frå Kulturdepartementet er det sagt at vurderinga frå Utvalet kjem fyre årsskiftet 1993/94.

«Merket det stend um mannen han stupa» Men kva for eit merkje??

No for tida har eg vorte merksam på ein sers syrgjeleg ting. Folk veit ikkje korleis korleis eit norsk flagg skal sjå ut. På Speidaren lærde me at når me skulle teikna det norske flagget, so skulle tilhøvet mellom fargane vera fylgjande: 6-1-2-1-12 vassrett. Og 6-1-2-1-6 loddrett.

Det er då serleg tilhøvet mellom blåfargen og kvitfargen det vert slurva med. Den blå krossen skal vera like tjukk som dei to kvite stripene til saman.

Men anten ser eg at den blå stripa er for tjukk i høve til dei kvite, eller at ho er like stor som dei kvite.

Dei flagga som kjem frå flaggfabrikkane i Noreg er skikkelege, men dei flagga som er trykte på klistremerkje, skjermhuver, postkort, brosjyrar, stuttermå skjorter og som heng på butikkfasadar er ofte heilt galne.

Dessutan er fargane ofte bleikare enn dei skal vera.

Det verste var då Sumar-OL var i Barcelona i Spania i fjar, då var den blåe stripa altfor brei. Eg skjemdest nesten då eg såg medaljeutdelingane. Slikt skulle ikkje ha lov til å henda!

Me må verta meir merksame på dette, og syta for at det norske flagget vert retteleg norsk. Det er ein del av nasjonalkjensla og norskdomen vår.

Eg bed dykk alle gje akt på dette innlegget, og seja ifrå når de ser eit norsk flagg som er rangt. Berre på dette viset kan me gjera produsentane merksame på problemet, og gjera resten av folket medvitne om det same.

Me kan ikkje finna oss i denne vanvyrdinga av det norske «merket», kan me?

Roger Dyrøy

Sams forum?

Ein leesar som ynskjer å vera namnlaus skriv til Vestmannen:

I Vestmannen nr. 6 er det ein målstudent som etterlyser eit sams forum for unge og eldre høgnorskfolk. Eg meiner at høgnorskfolk alt har slike lag - Ivar Aasen-sambandet og Vestmannalaget. Ein lyt vona at Ivar Aasen-sambandet med tida kan bli stort og landsfemnande. I dag er vel Vestmannalaget den største samskipnaden for høgnorskfolk, men det ligg i dagen at dette laget har si største arbeidsmark på Vestlandet, sjølv om laget er ope for medlemer frå heile landet. Eit samalande og verdfullt forum er elles bladet Vestmannen. Rådet mitt er at høgnorskfolk må byggje på dei samskipnadene som finst i dag, ikkje skipe fleire lag.

Etter det eg forstår, er dei aktive i Norsk

Målungsdom og Studentmållaget i Oslo òg høgnorskfolk, og både laga har kvart sitt blad: *EG og Mål og Makt*. Unge høgnorskfolk lyt melde seg inn i Ivar Aasen-sambandet (og Vestmannalaget) òg.

I Oslo finst Ivar Aasen-ring; denne samskipnaden veit eg ingenting om. Kan hende det med tida kan bli noko meir spenst i arbeidet til Norsk Måldyrkingslag òg.

Samnorsklinja er i røynda ei tilpassing til bokmålet. Det kan ikkje vera nokon tvil om at det har gått føre seg eit skifte, tradisjonsbundne målfolk har vind i segla. Og noko av det gledelege er den målpolitiske semja millom vestmennene og unge i-målsfolk i Norsk Målungsdom og Studentmållaget i Oslo, ei samforståing som kanskje kan førast vidare i eit vitalisert Ivar Aasen-samband.

Tu-stytta på Klepp

Foto frå avdukingi av Torvald Tu-stytta på Klepp på Jæren. Attmed styttta stend Olav Stangeland, den mest kjende upplesaren av Tu-dikt. Heimen til Tu - Mosberghagen - , er dverre riven, men diktaren hev no eit varande minne i heimbygdi.

Meir um Torvald Tu s. 13 her i bladet.

A-infinitiv

Tidlegare i haust kom ny utgåva av Nynorskordboka med e-infinitiv. No høyrer eg at ei Nynorskordlista med a-infinitiv er i arbeid. Kor lenge er det sidan det sist kom ei nynorskordlista med a-infinitiv? Eg trur stemningi no - og då tenker eg på heile målrørsla - er å vera meir tradisjonsbunden. Samnorsklinja er tilmåting til bokmål!

Trygve Eftesdøl burte

Ein av dei fine bygdekunstnarane i Vest-Agder, yrkesskulelærar Trygve Eftesdøl, Netlandsnes i Øvre Kvinesdal, er død, 92 år gammal.

Han var runnen av ei kunstnarætt. Trygve Eftesdøl var brorson til den kjende snikkaren og treskjeraren Guttorm Eftesdøl, og i 1928 tok han yver arbeidsskulen i dåverande Fjotland herad som Guttorm Eftesdøl hadde styrt til då.

Fjotlendingen er kunstnaren i i Vest-Agder, skreiv Gisle Midttun i si tid i ei avhandling. Rosemåling, treskurd, folkemusikken og songen hadde stor plass i Fjotlandsbygdi. Og Trygve Eftesdøl synte i ung alder givnad for både møbelsnikring, treskurd og rosemåling. Og han vart tidleg ein god spelemann på fela. Han hadde lært av bestefar og far, som både var spelemennar. Fjotlandsbygdi hadde ein rik skatt av slåttespel, og Trygve Eftesdøl dyrka den arven, han vart mykje nytta i lyd og lag. Kring 100 slåttar etter han er uppskrivne. Han kunde òg spela på bukkehorn og på munnharpa. Trygve Eftesdøl var ein godviljens mann. Han var avhalden av alle som lærde honom å kjenna. Og han kom med i bygdestyringi, han hadde vore med i heradsstyret, skulestyret og forsorgsstyret, og kontrollør for Den Norske Stats Husbank.

I heile 50 år var han klokkar i Netlandsnes kapell og i Knaben kapell. Ein klokkar med stil, som òg leida salmesongen på ein framifrå god måte.

Han var heidra med Kongens fortjenestmedalje, og han fekk kulturprisen av Kvinesdal herad.

Ludv. Jerdal

Numedalsmålet no og tidlegare

Johan A. Schulze:
NUMEDALSMÅLET
EIN ARV I ORD OG NAMN

Eigen utgjevnad, 1993

I 1991 skreiv Johan A. Schulze um *Bøheringsmålet* på Novus, umtala her i Vestmannen. No i 1993 kjem han med ei fiks liti bok, 48 sider, eigen utgjevnad, *Numedalsmålet - ein arv i ord og namn*.

Numedal er rekna for den vestlegaste av dei eigenlege austlandsdalane. Numedalsmålet, eit fjellbygdsmål, er ikkje radt einskapleg, serleg ser det ut til å vera ein viss skilnad på bygdemåli i dei nordste bygdene og bygdemåli lenger nede. Serleg i nordbygdene vert bruka fleirtalsform i notid av gjerningsord (me *binda*, me *kaste*, me *leva*); i gamalt Uvdalmål var det òg fleirtalsformer i fortid (me *voro*, dei *drogos*). I ei gamal herma heiter det: «*Me sogo dei flugo førbi gLøso mæ me soto o oto ondφRN*» [stor bokstav stend for tjukk l]. Medan Rollag hev e-ending i sterke hokynsord (*bygde*), hev Flesberg a-ending (*bygda*). I Veggli og Rollag er det *jamning* i ord som *hågå*, *mågå* (å i «båe endar»), men i Nore og Uvdal segjer dei *haje*, *maje*.

Noko er med um namneskikk og namn frå fjell og vidd, og ikkje minst døme frå ordtilfanget. Ei rad av dei uppførde dømi kjenner me att frå Vestlandet, som *kleia*, *putra*, *snérk*, *skusla*. Andre er meir ukjende, i minsto for meg, som *hævle* (honkebytta), *klondre* (tukla), *nyse* (ørliten grand).

Eg hadde serskild hugnad av å lesa bokane frå målsoga. Schulze fortel med kjeldeheimel um Numedalsmålet frå gamalnorsk, millomnorsk og fram til i dag. Litt lenger aust hev dei i dag ord som *bigd*, *mir*, *dir* for *bygd*, *myr*, *dyr* i Numedal, men tidlegare tøygde i-en seg lenger vestetter (sokalla itakisme).

Nytteleg for mange er yversyni yver tidlegare skrifter um Numedalsmålet - Ingeborg Hoff er eit velkjent namn. Boki er på sers godt mål, er sers lettiskrivi, stort sett utan framandord, og godt som alle vil kunna lesa innhaldet med gagn. Um boki er å få i vanleg handel, veit eg ikkje, men tilskrifti til Johan A. Schulze er Ullevålsalléen 4 C, 0852 Oslo.

Jostein Krokvik

Fin barnebok på klassisk nynorsk

Sigurd Sandvik:
LITL-OLA
Norsk Bokredningslag
Bergen 1993

So kom *Litl-Ola* av Sigurd Sandvik, ei bok som Vestmannen hev fyreboda ei tid. Sigurd Sandvik, styrar på Sunnhordland Folkehøgskule ein velvaksen mannsalder og forfattar av utgreidinger og bøker um språklege emne, um Grundtvig m.m., hev ikkje skrive bøker for born tidlegare, og eg var ikkje lite forviten på å sjå boki hans. Det skal straks segjast, dette var ein *fagnaundr mikill*, eit gledeleg møte med ei fin bok.

Ja, etter mi meinung hev Sandvik her meistra kunsti å skriva for born. Me fær fylgja seksåringen *Litl-Ola* kring eit år, frå han fyller 6 til han tek til på skulen. Han bur på ein fjellgard, og tidi er kring 1920. Skildringi er knytt til 26 mindre stubbar eller *sogor*, kapittel um me vil, som kan lesast i samanheng men som dessutan i grunnen er avslutta forteljingar kvar for seg. Sogone er livfullt fortalte, dei hev gjerne eit lite kjapt og avsluttande poeng, og eg trur dei vil falla i smak hjå born. Gjenom heile boki er det synleg ein sterk umtanke og vyrdnad for alt liv, m.a. i skildringi av born som i tankeløyse skadar ein frosk. Den etiske grunntonen trur eg òg vil råka unge lesarar heime.

I stil og ordleiding held Sigurd Sandvik seg til det endeframme, med stutte setningar, høveleg for born i den aldersgruppa han serleg vender seg til. Ordvalet er kanskje stundom litt merkt av suldalsmålet, og nokre få gonger er det med eit uttydande ord i parantes. Kanskje er dette til hjelpe for sume, men i det heile er målet sers lett.

Serskilt må nemnast teikningane av Astrid Haugland. Boki er utan fargar, men teiknaren fær fram friskt liv ved bruk av, trur eg, sterke kontrastar - frå heilt kvitt til framimot heilt svart. Ho evnar dertil å teikna yvertydande levande menneske og dyr; ikkje alle fær til dét. Umslaget er likande.

Sandvik nemner at boki serleg er tenkt til uppliesing for born, og her skulde *Litl-Ola* høva godt, både i heim, skule og barnehagar. Men eg trur nok boki samstundes høver for born som les sjølve.

Sogone er i nokon mun sjølvupplevde. Dette bør gjera boki tillokkande for mange som hev gjort frå seg eigen barnealder; det fortel noko um livsbakgrunnen for bokskrivaren. Og boki fortel mangt både til unge og gamle um kvardagsliv på ein vestlandsgard for 70 år sidan, sett gjenom augo til *Litl-Ola*. Boki kjem med tilskot frå Halldor O. Opedals fond og Suldal Kulturstyre.

Jostein Krokvik

Ny stoda og nye framgangsvilkår

Av Lars Bjarne Marøy

I haust kom det ei nynorskklasse i Oslo og ei i Bergen. No arbeider Bergen Mållag med å få skipa endå ei nynorskklasse anten til neste år eller året etter. Det er likt til at dei målpolitiske tilhøvi kann vera i ferd med å brilda seg. I samband med skipingi av nynorskklassa i Oslo sa faren til ein nynorskelev at han tykte det var rart at ingen hadde stelt spørsmål ved kvifor det ikkje hadde vorte skipa nynorskklassa tidlegare i Oslo eller i andre storbyar. Han peika på at mange foreldre med nynorskbakgrunn hev havt born i byskular uppigjenom åri.

Det kann sjølvsgatt vera mange orsaker til at det ikkje hev kome nynorskklassor i byane (det hev vore nynorskklassa i Stavanger). Ei orsak som er openberr, er at foreldre som hev havt nynorskbakgrunn hev vore ressursveike og

utan evne til å hevda seg andsynes det norskdanske målhopehavet. Ei anna sida av denne saki er at mange foreldre med nynorskbakgrunn hev skift målform etter kvart som dei hev uppnådd sosial mobilitet.

Ei anna orsak kann knytast til den sterke samnorskagitasjonen. Mange stader kann foreldre ha fenge inntrykk av at dei radikale formene i norskdansen vilde syta for at borni deira fekk den mest framtidssrette språksosialiseringi. I dag er samnorskagitasjonen nedveikt, og han er ingen teilar til målagitasjonen.

Mange fleire personar hev vorte det eg vil kalla for tankearbeidarar. Menneske med høg utdanning og med evna til å hevda sosial prestisje attum det å brukta eit breidt talemål, eller

jamvel normera nynorsk, hev byrja å krevja rett til nynorskupplering for borni sine. Me hev alt fenge eit meir demokratisk samfund. Det er ikkje lenger so upplagt at det er talsmenn for det norskdanske målhopehavet som fær dominera den målpolitiske saklista.

Endå um det norskdanske målhopehavet hev vorte mindre i stand til å manipulera ålmenta og setja psykologiske og meir reelle stengsler, so må me ikkje gløyma at målrørsla hev store vanskar med å stella spørsmål ved den nasjons- og kulturberande rolla til det norskdanske målhopehavet. Det er den sida av saki som burde verta diskutera i samband med dei nye målklassone. Eit slikt ordskifte kunde gjeva grunnlag for ein meir umfattande målfargang.

Midlandsmaalsdikt i sterk debutbok

Sigrid Omland Hansteen:

IDYLLAR I EI ULVETID, dikt

Norsk Bokreidingslag

Bergen 1993

Norsk Bokreidingslag hev i seinare år sendt ut fleire sterke diktdebutar på klassisk nynorsk. Det er nok å nemna Gunnar Gilberg med *Sjå attum* (1989) og Gudlaug Nedrelid med *I ulvekjeften* (1992). No i 1993 kjem Sigrid Omland Hansteen med diktsamlingi *Idyllar i ei ulvetid*, ei ny lovnadsrik diktbok på Bokreidingslaget.

Diktaren er fødd i Kviteseid i 1932, fortel forlaget; ho er licentiat i italiensk litteratur og hev arbeidd med umsetjing og språkspursmål.

Målet

Eg lyst fyrst få stogga litt ved diktarmålet til Sigrid Omland Hansteen, det mjuke og rike midlandsmalet. Her er i-form, her er fleirtals-u i linne hokjønnsord, gjentur og grytur og lippur og maskur, her er lovur og sjælur og strengjur og veggjur. Og her er s-eigeform frå Telemark, litt uvanleg elles i landet, som jordis móyar og morgonmøyis perlefari. Og her er det me fær kalla reine målføreformer, ikkje med i det standardiserte midlandsmalet, slike som stjønne og fjøll i staden for stjerne og fjell. Dette er ingen fullkomeleg gjenomgang av målet i samlingi, det er grunnleggjande døme som fær i alle fall meg til å undrast på um ikkje den offisielle nynorskken no snart atter må opna seg i eit typologisk mangfelde i norsk leid som hev vore forbode i 55 år. No er det tid. Den avflata og einsretta skulenynorsk, eit målteknokratisk og livlaust skrivebordsprodukt, fortener knapt serleg til framtid. Men merk at norsk typologisk mangfelde er ikkje det same som ortografisk uppløysing og jag etter bokmålsformer!

Tvert imot! Ja, ja. Orsak, kjære lesarar, eg kom langt ut på viddi no.

Utforming og innhald

Sigrid Omland Hansteen er ikkje redd å skriva rimbundne dikt. Her er elles dikt både med og utan rim. Eg hev som ei kjensla av at rimet er på veg inn att, ikkje berre i denne samlingi.

Medan eg las, minte diki me fleire gonger om Aslaug Vaa, ikkje berre språkleg, men i emneval og livsuppleving - det sterkt lokalmerkte i eit universelt hopeheng. Dette må ikkje mistolkast; eg tenkjer ikkje på nærsøkt påverknad, men på eit slag skyldskap. Midt ute i boki finn me eit hyllingsdikt nett til Aslaug Vaa (prenta her i bladet.)

Det lokalmerkte i universelt hopeheng? Jau, diktaren opnar med eit Aasen-dikt, og knapt slumpesamt:

*Me sjaa uti Rømdi so stor ein Kring,
der Stjernor i Natti yrja;
og Vetterbrauti stend som ein Ring,
der framande Himlar byrja.
Seg, er der vel einstad ein Ende paa?
Og kvat er so utanfyr' Enden daa?*

Kjærleiken og bindingi til det heimlege kjem fram mange stader, ofte beinveges og gripande. Lat det likevel vera sagt: emnevalet er rikt, mangfelt og spanande.

Fyrste diktet hennar heiter *Nomn*, nærmest monumentalt, med ei manande opprekning av telenamn på gardar, fjell, tjørner, vatn m.a.:

*Dei renn som trædar gjenom veven
alle nomni. Det er dei som held i hop
mitt rare øklæ av kraka holar
og rivne rendar -*

I det vesle diktet *Torevær* møter me mennesket som eit fjom i altet:

*Ei kronglut ljóså
flengjer augneleitet og sekundet.
Du støkk ved steinskredbulderet
og bivrar mot det stride élet,
ottefull.
Eit all tids barn
i allheims vald.*

Sist i boki er eit par (gode) umsetjingar frå italiensk. Sluttdiktet til Sigrid Omland Hansteen heiter *Akvarell*:

*So ung og mjå og einsam stod du
utanfor det gamle gule huset,
heimen som du skulde fara frå
Vidje verjelaus ein blenk -
i minnevinden,
veik før viljen tok deg
og du gjekk so rak som bar du ei usynleg
lukke
blåøygd imot livsens kyst
av ametyst...*

Idyllar i ei ulvetid er ei diktbok som eg hadde glede av.

Jostein Krokvik

Ingeborg Hoff

Av Kjell Venås

Professor Ingeborg Hoff døydde 8. april 1993. Ho var fødd 15. november 1911 og vart såleis 81 år gammal. Foreldra hennar var Karen og Hans Christian Hoff. Faren var distriktslækjar, frå Christiania, og mora var frå Nord-Noreg. Ingeborg Hoff voks opp først på Brandbu og så i Skiptveit, dit huslyden flytte i 1925.

Etter middelskulen budde Ingeborg Hoff hjå ei tante med ho gjekk på Frogner skole i den byen som då hadde vorte Oslo. Ho tok artium på latinlinna i 1929. Ho tok til å studere filologi med det same. Ho valde latin og tysk som sidefag og morsmål med gammalnorsk som hovudfag. Cand. philol.-eksamen tok ho haustsemestert 1937. Det hadde før vore lite av kvinner ved det filologiske studiet, men i høve til tidlegare hadde det kome mange studentar til det språkleg-historiske studiet då, og det vart uteksaminert 54 kandidatar i 1937, av dei 13 kvinner. Av kvinnene hadde Ingeborg Hoff og to til norsk som hovudfag. Avhandlinga si skreiv ho om *Vokalismen i Skjetvemålet*, der «Skjetve» er bygdemålsforma av «Skiptvet». Emnet må ha sokna beint under professor Sigurd Kolsrud, fagmann på norske målføre og særskilt austlandsmål. Ved norskstudiet hadde ho Sigurd Kolsrud, Didrik Arup Seip, Magnus Olsen og truleg Anne Holtsmark som førelesarar, kan hende også Hallfrid Christiansen, som i 1935 hadde teke doktorgraden på ei avhandling om Gimsøy-målet.

Etter embetseksamen fekk Ingeborg Hoff høve til å arbeide meir med stoffet i hovudoppgåva. Ho arbeidde heilt om det ho hadde skrive om vokalane i målet og utvida avhandlinga med nye avsnitt om aksent og om konsonantar og med eit målgeografisk utsyn. Oppgåva voks, slik at føremålet ikkje berre vart å gje eit utsyn over målet slik det var i samtida, men å trenge fram til det eldre vikværmålet som østfoldmåla ætta ned frå. Ho gav frå seg den utvida avhandlinga *Skjetvemålet* i januar 1941 og rekna seg då vera ferdig.

Ute i landet hadde det då vorte andre tider og også meir dagsaktuelle oppgåver. Avhandlinga om skjetvemålet kom ikkje til å bli prenta på lenge, for i oktober 1941 vart Ingeborg Hoff arrestert for illegal verksemd, visstnok avisarbeid. Ho sat i konsentrasjonsleiren på Grini i ni månader. Ho var ei av dei kvinnene som kom tidleg med i fridomskampen.

Universitetsstipendet som ho hadde hatt frå 1940, vart teke frå henne. Ho fekk det att etter krigen, då ho var stipendiat frå 1945 til 1947. Likevel lukkast det for henne å arbeide meir med vitskap i krigstida. Både før og under krigen hadde ho eit innslepp hjå Sigurd Kolsrud på Norsk Målførarkiv.

Hausten og vinteren 1942 kom Ingeborg Hoff som målføreroppsskrivar til Numedal. Ho nemnde gjerne med ein slags attendelengt det fredelege og avstengde Numedal i 1942 nærmast som eit avgøynt Shangri-La. Tanken med numedalsturen var elles ikkje å koma unna hovudstaden og det som gjekk for seg der, men at ho skulle samle tilfang for å skrive ein artikkel om målet i Numedal til samleverket *Norsk bygder*. Bandet med den artikkelen kom først ut i 1953, men i 1949 hadde det fyrste resultatet av numedalsferda kome ut, ei stor, vitskapleg utgreiing med tittelen *Numedalsmålet*, som var skriven alt i 1944. Artikkelen i samleverket var stuttare og meir populær, med vekt på målgeografisk samband. I krigstida la Ingeborg Hoff også grunnlaget for eit stort arbeid om «Eit gammalt grensemål», der ho såg målet i Båhuslen i høve til vikværsk og egdsk. Det kom ho ikkje til å gjera ferdig til prenting.

Vi vender attende til østfoldmålet. Førordet i avhandlinga *Skjetvemålet* er dagsett 10. januar 1946, men ein merknad på siste sida fortel at boka var trykt i september 1947. Ingeborg Hoff hadde naturleg nok hatt avhandlinga mellom hendene også etter ho formelt hadde gjeve henne frå seg. Ved disputasen viste fyrsteopponenten til «de vanskelige forhold avhandlingen er blitt til under» og tenkte seg at avhandlinga ofte hadde vore i tankane hennar på Grini. Ingeborg Hoff har fortalt meg at det i *Skjetvemålet* også finst ein bok som fortel om fagleg påverknad ho tok imot først etter krigen. Det var på eit studieopphald i København, som ho hadde i 1946. I januar det året vart det halde ein mykje omtala nordistkongress der, og det vart ført fram tankar om språkvitskap som flytte grenseliner. Eg veit ikkje visst om Ingeborg Hoff var på sjølve kongressen, men ho lærte mykje i København. I *Skjetvemålet* kom fonem-omgrepene inn som ny nemning ein stad, i ein bok under tittelen «Om sammenfall av nærstående

fonemer». Alt Aasen hadde brukte ein slik metode, og Amund B. Larsen drøfta han teoretisk i innleiinga til *Sognemaalene*. Seinare hadde utsidaren Hallfrid Christiansen brukt både omgrepene og nemninga, men Ingeborg Hoff tok det opp etter dansk førebilete.

Opplegg og utføring i *Skjetvemålet* var elles tradisjonelt, disponert som ei skildring av korleis dei og dei gammalnorske språkovringane spegla seg av i bygdemålet. Ingeborg Hoff hadde læret av Sigurd Kolsrud og av det Amund B. Larsen hadde skrive om solørnålet og andre mål. Det hadde vorte ei svær avhandling, og det var ikkje lett å få pengar til å prenta henne. Eit raust tilskot på 2000 kroner frå ein forretningsmann i Skiptvet gjorde det om senn mogeleg å få prenta boka, som er på 344 dryge sider.

Doktorgradsdisputas

Ingeborg Hoff ynskte å disputere for doktorgraden, og handlingane i samband med det gjekk for seg i april 1948. Det var ikkje mange kvinner som hadde vore før henne med noko slikt. I nordisk filologi var Ingerid Dal og Anne Holtsmark dei fyrste, og i målførerrevitskap Hallfrid Christiansen. Den store universitetsmannen frå krigstida, Didrik Arup Seip, då 64 år og gjennom 32 år professor i nordisk språkvitskap, skulle vera fyrste opponent.

Seip roste først *Skjetvemålet* som eit godt vitskapsverk. Han kunne bruke sterke lovord av avhandlinga, sa han, og la til at han rekna boka for eit hovudverk i norsk dialektgransking, særleg fordi ho gav så mykje nytt tilfang om sør austlandske. Det dei som lydde på, måttc feste seg mest ved, var likevel at han gjekk imot viktige påstandar i avhandlinga. Ingeborg Hoff hadde der lagt fram til vitskapleg gransking eit reinkt anna syn på måltilstanden i sør austnorsk enn det Seip hadde prøvt å byggje opp. For dette var nemleg vitskap som hadde med språkpolitikk å gjera.

I 1917 hadde Seip halde eit foredrag med tittelen «Ett språk i Norge. Målstriden avgjort av denne generation?» Ein hovudtese i den samanhengen var det at viktige drag ved det norske bokmålet skulle ha vakse fram i norsk og ikkje i dansk. Saman med det gjekk tanken at talemålsgrunnlaget for norsk skriftmål i framtida måtte bli dei folkerike områda i

Frå s. 8

søraustnorsk, og gjennom eit språkhistorisk studium av dei gamle kjeldene frå dei kantane av landet meinte Seip han hadde synt at det hadde vore ein talemålvokster der som i viktige drag samsvara med austnordisk, med voksteren i dansk og svensk. Eit stikkord kan vera presens av sterke verb. Seip meinte han hadde synt at den ikkje-omlydde formtypen, med ei mørnsterform som *kommer* i høve til *kjem*, hadde funnest i Sør-aust-Noreg. Men Ingeborg Hoff som då hadde granska det levande talemålet i ein viktig del av området, hadde frå sitt utgangspunkt kome til andre resultat. Ho hadde funne nedslag i talemålet som ho forklarte ut frå ein eldre formtype *kemr*. Og Ingeborg Hoff var nok jente og hadde lært ei kjønnssrolle. Men ho var også ein sterk og sjølvstendig natur, som ikkje lett let seg feie av marka. Det vart såleis ein disputas det gjekk gjetord om.

Det som vart sagt på disputasen, vart ikkje teke opp på band, og vi kan ikkje gå gjennom det i dag. Men i målføretidsskriftet *Svenska landsmål og svenskt folkliv* prenta opposenten og doktoranden seinare (1949) det dei ville ha fram i saka. Opposisjonen åt Seip er på 59 sider, svaret frå Ingeborg Hoff på 18 og eit svar imot frå Seip på fire.

I Norsk målførarkiv

Ingeborg Hoff hadde gått på skule og student, og ho hadde hatt stipend og ymist lausarbeid ved Målførarkivet. Fyrst i 1948, 36 år gammal, fekk ho fast stilling. Då vart ho utnemnd til fyrstearkivar ved Norsk målførarkiv, og i den stillinga vart ho verande til ho i 1970 fekk eit personleg dosentur i dialektologi. Dosenturet hadde ho til ho gjekk for aldersgrensa i 1981, då ho fylte sytti. Såleis fekk ho høve til å arbeide med studium og vitskap heile livet. Ved Målførarkivet samarbeidde ho fyrst med skiparen og styraren Sigurd Kolsrud til han døydde i 1957, og deretter med etterfølgjaren Olav T. Beito frå 1959 til 1971. Etter Beito var Ingeborg Hoff sjølv styrar ved arkivet. Ho stod lenge for det landsvide innsamlingsarbeidet, og saman med venen Inger Frøyset for sambandet med eit nett av hjelpestfolk og heimelsfolk. Saman med den andre hjelparen, Johan A. Schulze, samla ho seg mykje om det málgeografiske studiet som følgde med arbeidet med å laga eit kartverk over dei norske målføra.

Arbeidet med kartverket kom i gang i 1952, fyrst styrt av Sigurd Kolsrud. Ingeborg Hoff tok over etter han. Då ho i no-

vember 1959 heldt foredrag om *Norsk dialektatlas*, tenkte ho seg at det fyrste bandet skulle vera prenteferdig i 1961. Men planar og framdrift brigda seg, og då ho gjekk frå borde i 1981, var karta og foredraget frå 1959 endå det einaste som hadde kome ut. Ei mengd utkast var rett nok meir eller mindre ferdige, teikna av Schulze og med tilhøyrande utførleg tekst av Ingeborg Hoff, men ikkje noko var slik at ho tykte det var råd å senda det ut i verda. Korleis det vil gå med å ferdigstelle og publisere dette stort opplagde arbeidet, er det ikkje råd å seia noko om i dag heller. Sikkert er det likevel at det store ordtilfanget som vart samla inn som eit underlag til verket, det finst, og det har vore nytta og kan nyttast ut av språkgranskninga. Ei mengd kartutkast er

også ferdige og kan hentast fram.

Ikkje lenge etter at Ingeborg Hoff nådde aldersgrensa, vart ho råka av ein afatisk sjukdom, så ho fekk ikkje eit vitskapleg otium. Ho låg på Lovesenberg sjukehus og hadde dei siste fem-seks åra på Cathinka Guldbergs sykehjem.

Målstrid

Ingeborg Hoff hadde vakse opp i ein embetsheim, men på landsbygda og med austnorsk målføretale i språkrommet kring seg. Ho hadde austnorsk bygdemål til hjartespråk - vel også riksmaål, som ho hadde lært i heimen og i byen, men for den som var van med at ho brukte bygdemål, høyrdest det noko konservative riksmaål hennar mindre naturleg. Offentleg brukte

Til s. 10

Aslaug Vaa

*Logar sveipte seg kring kubbane på åren,
skuggan leda seg i krøan.*

*Du sat der volve - skoda inn i varmen,
stundom tagde, stundom rødde,
tydde eldtungunes tale,
lydde ómen ifrå andre tidir,
dei der framme og dei farne.*

*D'er seit aa vera eismo her
naar notti tek te svive...*

*Du attum heimsens kringil,
attum vetterbrautin tottest lyde.
Det hjala eit viv nord i nutan,
spurde du espane kvi dei skolv?
Slo du varleg med løyndoms kolv
hell gapa du deg um gjentun og gutan?*

*Du sat rødde lågt um liv og ættir,
musa mest - du gjorde, auste sogur
or kòladjupe kjeldur, fekk 'kon te å geiple
i heilage vimur og dragast mot botnar,
og endå gav du sålebot og heldt 'kon fast.*

*Slik dulde kreffir held i bane allheims klotar,
fekk du 'kon te svive kring deg.
Aslaug, viv og volve.*

Sigrid Omland Hansteen

Diktet er frå samlingi *Idyllar i ei ulvetid* av Sigrid Omland Hansteen, utkomi på Norsk Bokredingslag 1993. Umtale i dette bladet.

Frå s. 91

ho gjerne nynorsk når det høvde. Ho fekk den første språkopplæringa si på bokmål, og ho skreiv doktoravhandlinga si på bokmål, eit radikalt bokmål med grunnlag i det folkemålet ho hadde bygt inn i seg, og med rettskriving frå 1938. Avhandlinga bygde på hovudoppgåva og målvalet då. Då boka var prenta derimot, i 1947, var det ikkje lenger bokmål som var hovudmål og skriftmål for Ingeborg Hoff. Avhandlingane sine om numedalsmålet hadde ho skrive på nynorsk. Det var ein tradisjonell nynorsk med mange Aasenformer, men a-mål, som også Kolsrud til dels brukte. Målbrytet var ideologisk avgjort. Ingeborg Hoff hadde gjennom arbeidet med norsk målføretale og gjennom studiet av norsk på historisk grunnlag kome til at vi burde byggje framtidsmålet på den normgrunnen som Ivar Aasen hadde lagt. Målsynet hennar var bygt på store faglege kunnskapar, men og på kjærleik til det norske folkemålet. Ho gjekk med tru og glød inn som stridskyinne og føretalar for nynorsk, tradisjonell nynorsk. Ho melde seg gjerne til teneste hjå sine eigne, og hennar eigne tok vel imot henne. For mange vart ho den store, vise kvinnen som sa dei rette og malmtunge orda om vegen vi burde gå - og om vegar vi ikkje bør gå.

Den fyrste gongen Ingeborg Hoff steig fram for alt folket og melde ifrå om målsynet sitt, var det som medlem av eit offentleg utval. Vi kan lesa om det i språkhistoriske oversynsverk. Då Noreg vakna til nytt språkhistorisk medvit etter krigen, vart spørsmålet om eit norsk språkakademi eit heitt emne. Det vart diskutert med ymse innfallsvinklar av folk som hadde tankar om saka og interesse for henne. Den nye kyrkje- og undervisningsministeren, Lars Moen, måtte vera interessert i dette som ein embetsskyldnad. Han arbeidde på same tid med planar om ein læreboknormal og eit akademi eller ei språknemnd. Den 31.3.1949 vart det sett ned eit utval med sju medlemer som skulle arbeide ut framlegg til vedtekter for ei fast språknemnd.

Den eine av nynorskrepresentantane i nemnda og den einaste kvinnen var Ingeborg Hoff. Nemnda arbeidde snøgt og la fram ei tilråding med opplegg for nemnda alt den 1. juli same år. Tilrådinga var ikkje samrøystes, Ingeborg Hoff var usamd med dei andre, og ho hadde forma ut dissensen sin som ein kvass kritikk ikkje minst av den føremålsparagrafen som seinare også målpolitiske samskipnader og mange einskildkommentatorar på ytterfløyene

skulle leggja imot. Som andre seinare var ho særleg kritisk til vendinga «på norsk folkemåls grunn». Ho meinte at uttrykket lett kunne mistydst, mellom anna fordi det vel var folkemål dei aller fleste tala. No var det rett nok slik at meiningsa med ordet her var meir presis: det talemålet som bygde på gammelnorsk og var ekte overlevert i målføra. Vi veit at styremaktene følgde fleirtalet i nemnda, og at Norsk språknemnd vart tufta på den grunnen som fleirtalet i utvalet la. Ikkje alt nemndfleirtalet gav frå seg, vart ståande nett som i tilrådinga, men grunnbygnaden vart fasthalden, såleis den omstridde vendinga. Det er velkjent at programmet «tilnærming mellom dei to skriftmåla på norsk folkemåls grunn» vart ein snåvestein for mange einskilde, for samskipnader og språkorgan og jamvel departement og regjering. Ingeborg Hoff følgde seinare det som hende, frå utkikstårnet sitt på Norsk målføreakтив, og ho stod fast på det ho hadde hevd i utvalet i 1949. Då ho i 1950 heldt foredrag i Vestlandske Mållag om framlegg til ei fast språknemnd, såg ho på ei slik nemnd som ein fare for nynorsk. Ut frå det hadde ho teke standpunkt, endå det hadde kosta å gå imot dei andre i utvalet.

Anna faglege arbeid

Etter *Skjetvemålet* og *Numedalsmålet* skriv Ingeborg Hoff ingen målføreutgreiingar i bokformat, men fleire mindre om andre austlandsmål. Ho var stadig verksam med sjølvstendig fagleg og vitskapleg skaping, og etter kvart kom det mange skrifter frå den flittige handa hennar. Ho gav ut ei rad av skrifter frå Norsk målføreakтив og var ofte med i doktorgradsnemnder. Ho let også etter seg ymist av ufullført arbeid og tilfang, som dels skulle førast til Universitetsbiblioteket og dels til Norsk målføreakтив. Om ho først og fremst samla seg om å granske dei norske målføra, så gjekk det mange trådar attende til det gamle norske målet, og frå det norske målet i fortid og samtid gjekk det trådar til andre mål og kulturkrinsar. Ingeborg Hoff rekte trådar i ymse leier, og ho slo dei saman til ny vev i mange slags mønster. Til syttiårsdagen hennar i 1981 hadde vener og kollegaer skipa til og fått gjeve ut ei tjukk og tung bok av mindre avhandlingar ho hadde skrive fram gjennom åra. Dei eldste gjekk attende til fyrste etterkrigstida, med årstalet 1946. Den nyaste var prenta året før, 1980. Tittelen på boka var *Opphav og samband*. Det var ei velvaled og

symboltung vending som sa noko om samanhengen i vitskapsverket, og ho hadde tøygt seg attende til målet og kulturen i opphav og fortid, og på bakgrunn av det knytt samband mellom greiner av samtidsmålet, først og fremst dei norske målføra.

Som vitskapleg granskning var Ingeborg Hoff traust, solid og kunnskapsrik. Ho gjekk inn i ein tradisjon som gjekk attende til det store førebiletet Ivar Aasen, og ho var fylt av vørndad for tradisjonen og av vilje til å tøye seg frå akslene av dei som gjekk føre. Som sjølvvald førelesing for doktorgraden valde ho å gje eit utsyn over livet og verket til den fremste utøvaren av norsk målføregranskning etter Ivar Aasen. Amund B. Larsen var ein tungvektar som innsamlar og oppskrivar, som fonetikar og historisk lingvist, men han var også heile tida og aller mest i alderdomsverket *Sognemålene* ein djuptoddande teoretisk lingvist, ein av dei aller største innanfor nordisk språkvitskap i Noreg. Det er lett å skjøna at Ingeborg Hoff valde han som granskingsemne. På somme måtar var ho åndeleg skyld til Sigurd Kolsrud, men ho hadde også skjøn for den filigransveven som Olai Skulerud mönstra fram, og ho skreiv ei skjønug og velviljig melding av verket hans um *Tinnsmaalet*.

Når Ingeborg Hoff sjølv møtte fagleg motbør, stod ho sterkt på sine eigne meininger. Men ho underkjende aldri fagfelagar og heller ikkje dei ho var usamd med. Det mest negative eg høyrde ho kom med, kunne vera ein litt lur smil som krydd til eit ord om at den eller den ser dette slik eller slik. Som fagleg rettleiar var ho open og raust. Ho var ingen stor førelesar eller formidlar, men i samtale i ein trøngare krins kunne ho skape interesse og gje rik fagleg kveik, både fordi ho hadde stor innsikt og breie kunnskapar, og fordi ho glødde slik sjølv i si interesse for faget. At ho var eit sosialt menneske og interesserte seg for andre, kom ikkje minst til uttrykk i omgang med nettet av heimelsfolk. Ingeborg Hoff kjende mange på grasrota svært godt, for dei hadde gjerne trutt seg til henne om det dei mintest, tenkte på og trådde mot.

Om Ingeborg Hoff såleis stod på gammal, god grunn i vitskapsarbeider sitt, var ho likevel ikkje berre nøgd med å følgje gamle mønster. Som nemnt tok ho imot nye impulsar i København etter krigen, og ho var alltid open for nye tankar i vitskapen og fylt av forvitenskap.

Ingeborg Hoff arbeidde ikkje serskilt

Frå s. 10

lett. Utkast hauga seg på utkast, tankar i tillegg kom som innskot til andre tillegg. Haugane av vraka og nye utkast kunne somtid bli nokså store, og sjølv kunne ho sitja noko forkava oppe i haugane og leite etter mål og med. Men ho tok tida til hjelp. Ho var ikkje noko A-menneske, men når dagen gjekk over B-grensa, vart ånda meir og meir viljig. Det vart gjerne seint før Ingeborg Hoff tok på heimveg frå kontoret og endå seinare før ho gjekk til ro om kvelden.

På Ivar Aasens grunnlag

Som menneske var Ingeborg Hoff open og venleg. Ho var eit sosialt menneske med rik evne til å gle seg i godt lag og til å gle andre som sprudlande og morosam forteljar og åndfull replikkunstnar. Dette sjellelege overskotet hadde ho som ein undergrunn trass i at ho på somme måtar ikkje hadde noko lett liv. Ho var fødd med hoftedysplasi, noko som dei i dag kan ordne i tidleg spedbarndsalder, men som det før ikkje var tilbod for. Då det vart råd å gjera noko med slikt, var ho så oppe i åra, og det var så vidt risikofylt, at ho ikkje ville prøve det. Utan tvil lei ho mykje vondt, særleg etter ho vart eldre og kroppen vart tyngre, men ho bar alt med innbiten vilje utan å klaga.

I norsk målføreregransking vil Ingeborg Hoff bli ståande som ein ruvande skapning. Ho var den fremste autoriteten i faget siste tida ho gjorde seg gjeldande, og ho hadde også ein posisjon utanfor Noreg, sjølv sagt mest i dei nordiske grannelanda. Samstundes hadde ho mange kontaktar til fagfelagar til dømes i Tyskland og Nederland. Det hadde noko å gjera med at ho sjølv brukte tysk og engelsk skriftleg og munnleg.

Arbeidet åt Ingeborg Hoff som vitakspskvinne er noko alle må skjøna verdien av. Attåt det ligg det for alle nynorskfolk særleg nær å minnast henne for det ho på mange måtar gjorde for målet vårt ved å skrive *om* det og *på* det, og ved å hevde den lina ho såg som rett i målreisinga. Ho ville halde oppe eit nynorsk mål med faste røter i det grunnlaget Ivar Aasen ein gong la, og ho hadde evnner og krefter til å gjera eit stort og verdfullt arbeid til beste for det.

**Ting Vestmannen
til ein ven!**

Meld deg inn i

Ivar Aasen-sambandet

Ivar Aasen-sambandet er ein landssamskipnad som hev til fyremål å bera og dyrka det norske målet på heimleg norsk og norrøn grunn i samhøve med verket åt Ivar Aasen, varna det mot uppblanding, uppløysing og avgloyming, og trottugt arbeida for at det til kvar tid og på alle umkverve kann vera ein fullgod ordleidings-reidskap for nordmenn.

Sambandet er ope for lag og einmenne.

Lagsfolk kann gjerne vera med i andre mållag.

Årspengar for einskildelemer kr. 50,-.

Postgiro 0814 20 27 209

Innmelding til kassastyraren:

Ivar Aasen-sambandet

v/Torolv Hustad

Elvenesvegen 10 C

5050 Nesttun

Åtak på nynorsk i Nationen

Oslo-bladet Nationen kallar seg i høvelege stunder bladet for distrikti, for Bygde-Noreg og dilit. Det hindrar ikkje at i oktober var det eit stort uppslege åtak på nynorsk, kalla sidemål, i bladet, penneført av Tone Hertzberg. Ordlegging og floskelbruk var av gamalt velkjent slag, med lettvinne påstandar, sjølv sagt fritt for provføring og sannsynleggjering: «Opplæringen i skriftlig sidemål fører til forvirring hos de fleste elevene. De sliter med sidemålet til liten nytte. Hvis de fikk koncentrere seg om én form, ville det helt sikkert gitt seg utslag på skriveferdighetene.»

Sanneleg rimeleg at di mindre språk elevane lærer, di glupare vert dei i språklege «skriveferdigheter»! Sanningsvitnet for påstandane er ein synsande lektor frå Stavanger i «Norskklæreren», Reidun Irene Aspøy Pedersen. Ikkje uventa kallar Nationen Finn-Erik Vinje til hjelp. Han gjer som han plar gjera, diskar upp sine gamle påstandar, «om vanleg utan dokumentasjon. «Tøvete nynorskordlister» heiter det i eit mindre uppslag på same sida og i same samanheng. No er me samde i at dagsens skulordlistor ofte er tøvute, millom anna når dei er inkonsekvente og når dei vert bruka til bibel. Men dei er knapt tøvute av di dei hev for mykje norsk tilfang, heller av di dei hev for lite. Den som skal læra

retteleg norsk, lyt læra retteleg norsk, ikkje ei danskblanda målavart, same kor mykje denne avarti hev ete um seg.

Nokre nummer seinare hev leidaren i Noregs mållag, Jan Olav Fretheim, eit innlegg der han rettar opp mykje av det fordomsfulle einsynet i det første uppslaget. Truleg hev han rett i at den sermerkte skriftmålsstoda i Noreg er hovudgrunnen til at folkeleg talemål er mindre undertrykt i vårt land enn «dei fleste andre stader».

Elles peikar Fretland på beinhard språksensur i hovudstadsbladi, der nynorsken nærast er utkasta. Nationen er ikkje noko undantak. Han bed Nationen turka krokodilletårone og få meir nynorsk i spaltone! Kanskje skjeglar Nationen meir til boulevardblekkjor enn til norskrøtt mål og kultur ?

Jarl

100-årsminne

I 1893 førde departementet for første gong opp bøker til mynster for norskskriving i skulane, 5 bøker i alt: Nordahl Rolfsens leseverk; Garborg og Mortensens lesebok; Bliz sine salmar; Aasens grammatikk; Hægstsads mållæra. Bøkene var ikkje språkleg einsretta, men stod for eit mangfelde og ein fridom som skulemann og lærebokskrivar Lars Eskeland meinte var av det gode.

PÅ INNSTEG

Av Arne Horge

Eg kom inn på tunet mellom det kvite tvihogda våningshuset og den rauden låven. Døropet inn i fjøsgangen stod svart imot meg, og eg gjekk dit inn med reidskapskassa, og deretter tok eg det jordbrune trakket frå fjøset til det som var kjøkendøri i det kvite huset. - «Kom inn!» - «Jaha, er det den karen.» - «Nei, set deg ned og tak ein snipp og ein kaffidrope fyre du byrjar med hestehøvane.» - Mannen i huset sat liten og mager og lett som ein fugleunge attum kjøkenbordet, utslitn og gamal, men med karslege arbeidsmannsfaktor og med blåbrok og busserull, dessmeir toppluva sat på sjølv ved kjøkenbordet, og han lest vera ein kar som stod i full onn. Kjeringi vagga smilande til og frå, stutt og breid, ho hadde funne ein stillslegare måte å halde hovudet yver vatnet på.

Me drakk brennheit kaffi, åt tjukke natronsnippar med sukker og kanel, og rulla oss sigarettar. «Eg har venta deg lengje no, » sa han, - «og høvane er føle, serleg på gamlemerri.» Han klandra meg mildt, hørde eg. Garden hadde dei selt til eldste sonen som var elektroingeniør i Porsgrunn, det var langt dit, og vanleg husdyrhald rådde dei ikkje med lenger. Sonen hjelpte til med slåtten og lét faren stelle eit par varmlblods travarmerrar som han hadde sett i al, det hadde vorte tidtrytebruk av garden. Gamlemerri var etter den norske stortråvaren Scott Protector, og so hadde dei halde på ei tviæringsmerr etter amerikanaren Laddie Blue Chip, ho hadde skadd seg som føl i ein trådgard på hamn og vilde aldri koma på travbanen, sonen tenkte å setja henne beint yver i al.

Me tala um været. Me tala um gamle dagar. - Sukker og kaffi og røyk og velvere. - Han kunde ikkje heilt forlikast med varmlblodshestar, sa han. Sjølv hadde han brukt dølahest den tidi det var han som dreiv jordi og skogen, ikkje av det aller største og tyngste slaget, men snertne og kveke sognahestar som han hadde natt i frå handelskarar uppe i fjellbygdene. Dølahesten i Indre-Sogn hadde ein sereigen svip, fortalte han. Siste gardhesten hans var fødd hjå Sjur Morken på Lambhaug. Eg nemnde at ein gong hadde eg vore um hjå Sjur Morken og sett på hestane hans. Mannen stilna, stirde nøgjare på meg, gav meg eit grann betre rom i si verd.

Eg la ut for honom um då eg var tenestegut uppe i ei af fjellbygdane først på 60-talet, der var kåkkallen på garden ein slik gamal kryterhandlar. Til fots og med hest og kjerre, med tog og båt og med ein Harley Davidson (big) med sidevogn hadde han reke land og strand rundt og lege natti yver der det fall seg på gardane. Rett som det var kunde han få med seg lus attpå der han før med handelen sin. Difor hadde han stødt lusepulver standande heime, og ikkje vilde han kaste det som stod att i kråskåpet sitt då han vart gamal og handelsferdene tok slutt. - «Kast det!» sa ungkona, - «det finst ikkje lus meir i Noreg». - «Ein veit aldri når ho kjem att», svara kåkkallen og var strid. - «Og so kom ho att», lo eg - «du hugsar vel luselevenet som vart på skulen?» - Men då var kåkkallen dverre daud og burte.

Ho gav ein trillande latt kjeringi som sat burte ved skjerfjøli i kjøkenbenken med

kaffikoppen sin, det var ungdom og galskap å tru at lusi var burte for godt, og no hadde me fenge bekerellar og, lét ho på, men dei hadde no slutta med sau dei for sin del.

Det var som mannen i huset ikkje hørde kva eg fortalte. Dei vassfulle blakke små augo hans hadde liksom sokke inn i hausen på honom, han såg eileis inn i seg sjølv og henta fram gamle minne. Han kom i hug henne Ragna Velta. Ho og mannen hennar hadde vore so gjennom gudelege og skikkelege. Kom det emisærar til bygdars, ja, so budde dei i Velta. Men ein av desse emisærane hadde hatt med seg lus, og lusa ut alle ned i Velta. No vilde ikkje ho Ragna den vera at ein av dei gjæve emisærane hennar hadde gjort noko slikt, ho gav i staden skuldi å ein bergensunge som kom nett samstundes. Og det vart kokt klede, vaska husvask og lauga folk. Røyken valt utor pipa både i stuguhuset og i eldhuset, og eimgauven stod ut frå glas og dørar, for det var godt i veret, mintest mannen. Han stogga og lo ein hard liten latt. - «Ja, ho var eit drivande kvinnfolk og eit godt menneskje, ho Ragna», skjøtte kjeringi til. - «Det var no ikkje det eg vilde fram til», svara mannen butt, - «men tenkje seg til å gjeva ein unge skuldi framfor all bygdi, til og med ein bergensunge, dei kom hit med merkjelapp kring halsen, det var noko me alle visste at det var emisären som var lusut». Han gatte ingenting um korleis alle visste det var emisären. Han vende seg mot meg og sleppte augo framatt i holone: - «Når var den store ekspsjonen på hamni i Bergen? Var det under eller straks etter krigen?» - «Det var i april 1944. Det vert 50 år sidan til våren», svara eg. - Ei gråtogn seig inn i kjøkenet.

Eg takka for kaffien og snippene og spurde um eg kunde gå inn i finstugo og byte på meg arbeidsklede, slik som eg brukte gjera. Eg skjønte at tidi var der.

Torvald Tu

mål og makt

* Mål og Makt er tidsskriftet til Studentmållaget i Oslo
* Mål og Makt er det leiande målteoretiske tidsskriftet i målrørsla
* Mål og Makt kjem med 4 nummer i året og kostar 90,- kr i 1994
* Mål og Makt nr. 3/1993 har kome. Der finn du:

Nynorsken og Reform 94 av Roger Lockertsen
Ivar Aasen om norsk i høve til dei andre nordiske språka
av Kjell Venås
"Norsk" og "Islandsk" enda ein gong av Lars S. Vikør
Heidrun 28. november 1900
Heidrun 31. januar 1901

- Send meg M&M nr. 1/92 **Bymål. Norsk kulturpolitikk**, 25,-
 Send meg M&M nr. 2/92 **Talemål**, 25,-
 Send meg M&M nr. 3/92 **Språk på Nordkalotten**, 25,- kr
 Send meg M&M nr. 4/92 **Nynorsk vøling eller nynorsk bøling?**, 25,- kr
 Send meg M&M nr. 1-2/93 **Ei nynorsk framtid for Europa?**, 40,- kroner
 Send meg M&M nr. 3/93 **Reform 94, Aasen om nordisk**, 25,- kr
 Eg tingar M&M i 1994 for 90,- kr, og får nr. 4/93 gratis.

NAMN: _____

ADRESSE: _____

POSTNR: _____ STAD: _____

Torvald Tu - folkediktar som er gløymd

Avgjerd Ludv. Jerdal

Torvald Tu var i mange år eit velkjent diktarnamn i Noreg. Han skreiv skodespel, eventyr, småstubar og lengre forteljingar, og lyriske dikt. Forfattarskapen hans var merkt av det gode humøret. Ein logn tone frå Jæren var med. Og den jærske humoren hev rike kjeldor å ausa av. Torvald Tu fekk folket i tale, han nådde fram med bodskapen. Spelstykki hans vart spela i ungdomslag og andre lag yver heile landet. Og folk las dei kostelege jærstubbane hans.

Han var jærbu og heimstaddiktar, med sans for ålmenn folkeleg humor. Han var folkediktar. Og jamvel um han nådde folket med skodespeli og dei mange festlege småstubbane, var han størst som lyrikar. Det er fin stemning og djup bakgrunn i mange av hans lyriske dikt.

Men kva plass hev so Torvald Tu hjå dei som les litteratur i dag? Er den unge ætti, etterkrigsgenerasjonen, merksam på denne godlynde diktaren som var so stor ein gledespreidar, både gjennom bøkene sine og når han las sine festlege jærstubbbar?

Det er god grunn til å spryja. Og difor var det ei gleda å høyra at heimbygdi Klepp gjorde æra på diktaren sin med ei minnestemna, no 100 år etter han vart fødd. Sundag 5. september samlast bygdi til minnemøte. Og det var med god grunn. Knapt nokon annan diktar hev i same mun teke Jærens folkemål - dialekten - i bruk. Men han var samstundes vyrk for det skriftlege landsmålet, det nytta han i dei mange skodespeli. For dei skulde spelast mange stader i landet. Skildringane hans av natur, folkeliv og folkelynde på Jæren var med og skapte vyrndad for heimemålet.

Torvald Tu var trottug og arbeidsglad. Han var fødd 22. juli 1893 i Tu-marka i Klepp. Foreldri var husmannsfolk, og ifrå konfirmasjonsalderen måtte han ut i arbeid. Han var gardsdreng, kontormann, fabrikkarbeidar og bladmann. I two vintrar, frå 1912 til 1914, gjekk han på Jærens Folkehøgskule i heimbygdi. Den skulen hadde ein sermerkt styrar, Søren Øvreveit frå Telavåg i Sund. Og diktargivnaden hjå Torvald Tu synte seg i dei skuleåri. Seinare, i 1920-åri, då Torvald Tu hadde gjeve ut sine fyrste bøker, skal sjølvaste Arne Garborg, som kom ifrå grannebygdi Time, ha gjeve ord for at her steig det fram ein diktar.

Fyrste boki frå Torvald Tu kom i 1914. Det var amatørskodespelet *Storbrekemyri*. Året etter kom fyrste diktsamlingi hans. I 1919 var han ei tid redaktør av skjemtebladet *Fortælleren* som kom ut i Stavanger. Og sumaren 1919 var

han journalist i målbladet *Norig* i Skien. Frå 1920 og utover kom det mest årvisst ut ei eller fleire bøker av Torvald Tu. Og til saman vart det 56 bøker. Av dei er 19 skodespel og eitt høyrespel for radio, 6 romanar eller novellesamlingar, og 8 barnebøker, resten er samlingar med dikt eller humoristiske stubbar. Titlande på bøkkene syner oss at det krinsar um Jæren, her er *Fint fylge*, *For fjæge folk*, *Frå hei og hol*, *Gift deg*, *Glade sinn*, *Hugnad-stunder*, *Høg himmel*, *I godluna*, *Kjærlege par*, *Lukkedraumar*, *Te Jærs*, *Tu-låttar*.

Skodespelforfattaren Torvald Tu slo igjenom i 1923 då Det Norske Teatret spela *Kjærleik på Lykeland*. Det vart ein dundrande publikumssuksess. Mange år deretter hadde Komedia Teatret i Bergen stor suksess med den humørfylte komedia *Bertels gjenvordigheter*. Mange av høyrespeli hans vart sende i NRK. Og i ungdomslag og spellag kringum i landet vekte komediane hans stor moro. Han er nok den skodespelforfattaren for amatørar som hev vore mest spela. Dertil kom at han var ein svært god tolkar av småstubbane sine, han var ein etterspurd uppesar i lyd og lag. Då han vart namngjeten etter suksesen *Kjærleik på Lykeland*, var det ei gjenta som spurde i den teigen i *For Bygd og By* som heitte «Heimen» og som Karoline Grude styrde: «Beste fra Grude, seg meg du: Kor gamal er Torvald Tu? Han som stødt skriv um kjærlekstrong - hev han seg ingi fru?» Men då greip Torvald Tu pennen og skreiv: «Nei, som når i vindu du kastar mjøl, er litande heile min kjærlekstrong». Og Karoline Grude skreiv denne kommentaren: «Tenk ikkje på han, gjentor. Han hev det so nderleg godt som han hev det». Kvinnesynet hans var tradisjonelt: Gjenta er uheldig som ikkje vert gift, - guten som vel å leva som ungkar, han er heldig!

Det er i lyrikken mange av dei finaste kvalitetane i diktingi hans kjem fram. Kjende tonekunstnarar som Sverre Jordan, Einar Ellgen, Erling Kjellsby, Trygve Stangeland og Magnus Jonsbråten hev sett tonar til mange Tu-dikt. Men diverre er dei altfor lite kjende.

I fyrstningi av 1920-åri budde han ei tid i Lier ved Drammen. Men mange av diktia frå den tidi syner at han lengta heim - «te jærs». Og i 1924 fekk han bygd heimen og diktarstova «Mosberghagen» i Klepp. Der hadde han utsyn både til Frøylandsvatnet og til innlandet. I diktingi hans, både i prosaen og poesien, er det ein varm menneskeleg tone. Han hadde ei serskild

umsut for dei veike, dei utstøytte, dei som er onnorleis - minoritetane. Det er mangt som tyder på at kunstnaren og mennesket Torvald Tu kjende seg litt i slekt med deim som på ei eller onnor vis ikkje var som andre. I hans tid var avvikaren helst burtgøymd, på loft og i kjellar heime på garden. Samfundet hadde ikkje institusjonar for avvikaren, og sosialmedisin var eit ukjent umgrip. Torvald Tu hadde ein sterkt rettferdstrong, han vilde gje gjera tilværet ljosare for dei som hadde det smått og armodsleg.

Han døyde 7. januar 1955. Siste boki hans, *Nye norske eventyr*, kom ut posthumt same året. Diverre stend ikkje diktarstova «Mosberghagen» i Klepp lenger. Ho vart rivi for nokre år sidan. Heimbygdi kunde gjerne ha halde det huset ved like. Til minne um sin folkelege diktar, han som skreiv 56 bøker.

DAG OG TID

Grundige og viktige artiklar -
slik dei står skrevne
i Dag og Tid -
vert lesne og verdsette.
Folk skumles ikkje
Dag og Tid.
Dei les henne.
Dei har tillit
til henne.
Dei handlar.
Er det ikkje ei slik
avis du òg vil lesa?

DAG OG TID A.S.

Karl Johansgt. 13
0154 Oslo
Tlf. 22 11 14 55
Faks: 22 41 42 10

JA, eg ynskjer å tinga Dag og Tid:

- 1/1 årstinging kr. 420,-
 1/2 årstinging kr. 225,-

Namn: _____

Adr.: _____

Postnr.: _____ Posstad: _____

Telefon: _____

Ubunden vekeavis

Or Tuftekallen 23. september 1993:

«Hvad man i ungdommen fornemmer...»

Av Leidulv Hundvin

Det gamle ordtaket *Hvad man i ungdommen fornemmer, man ei i alderdommen glemmer*, rann meg i hugen ved tanken ved tanken møtet og fyredraget me skulde få høyra i kveld. Sjølv hev eg gledd meg til kvelden, og det trur eg dei andre som er til stades ogso hev gjort. Det er noko underleg med dette som me lærde i barne- og ungdomsåri.

Ei døme på det skal eg gjeva her, og like eins på kor hjelpsame folk kan vera når du stend i beit, og treng ei beina.

I sumar var me ein tur nede i Buskerud, der eldste sonen vår hev kjøpt seg ei hytta i Hurum, eller på Hudrumlandet, som Sigrid Undset kalla det i bøkene sine Olav Audunsson.

Hurum ligg på halvøya mellom Oslo- og Drammensfjorden, og er ei sameining mellom vakre jordbruksbygder og storindustri. Heilt i sud ligg Totfe Sellulosefabrikk, som truleg er ei av dei største verksemndene når det gjeld sliping av trevirke. Lenger inne ligg det store gardar med bylgjande kornnåkrar, og mykje av halvøya er kledd med barskog og lausvskog.

Men kor vakker Hurum-halvøya er, so er ho likevel ikkje Vestlandet. Difor gjekk det ikkje mange dagar fyrr lengtingi etter lunefulle Lurefjorden gjorde seg gjeldande, der lyren venta på meg. Eg kjende kor det rykte i fingrane berre ved tanken på storlyren, so torsken me fekk vart ikkje anna enn eit naudbergingsmiddel, tykte eg.

Men brått ljosna det. Nest siste dagen me var der skulde me på handel i heradssentret på Klokkarstua, og lagnaden vilde det slik at sonen vår hadde eit ørende upp på postkontoret der.

Då vart eg merksam på ein stor bautastein på utsida av kyrkjegården, og han måtte eg sjå. Og no fekk dagen ein annan dåm yver seg. Eg kan aldri dra fram ein bautastein utan å lesa innskrifta på han.

På denne steinen stod det *Iver Huitfeldt 1665-1710*, og steinen var reist i 1910. Her kjende eg eit sust frå soga, og då eg gjekk rundt steinen og kom til baksida kunde eg lesa: *Han stod iblandt dem og saa sig om; saa bøyde han kne den herre from.- Også skuden fløi did, hvorfra flagget kom.*

Og no tok tankane mine til å arbeida. Dette hev du lese fyrr, men kvar?

Resten av dagen grunda eg på dette, og på toget attende til Bergen dagen etter rann det meg i minnet: *Det stod sig et slag udi Kjøgebukti.* Linone måtte stamma frå dette diktet, og truleg hadde eg alt lese det i barneåri i ei av Nordahl Rolfsen sine lesebøker. Eg kunde i

alle høve ikkje minnast at det stod i Andreas Austlid sine, dei me brukte i barneskulen.

Vel heimkomen bar det på leiting. Eg mente eg skulde greida finna fram til diktet i *Bevingede Ord*, men nei. So nemnde eg det med ein kjenning, og eg undra meg på um det stod under nemningi *Der stod sig et slag*. Og no var hellet med meg. Der stod det at diktet var skrive av Jakob B. Bull, og det stod i *Af Norges Frihedsaga*, som kom ut i 1897.

No var det berre å få tak i bok, men det var ikkje so lett. På biblioteket i Fyllingsdalen hadde dei ho ikkje, men den unge bibliotekaren vilde ikkje gje seg med det. - Eg skal røkja etter på hovudbiblioteket, sa ho, - og du skal få høyra frå meg um nokre timer.

Ho heldt ord. - Kom ned so skal du få det, lydde meldingi i telefonen. Eg so gjorde. Då hadde ho fått ein telefax frå hovudbiblioteket, som syntte at diktet var på heile fem vers. Og no - gode lydarar, vil eg gje att diktet slik Jakob B. Bull skrev det:

Iver Huitfeldt
10. oktober 1710

Der stod sig et Slag udi Kjøgebugt i sjutten Aarhundre og ti;
For Gyldenlevs Flaade laa Sundet lukt,
han maatte de Svendsker forbi.
Saa satte han kaas fra Kjøge Vaag
i Nord til Nordost mod Fiendens Tog,
men førster gikk Huidfeldt paa «Danebrog».

Da Huidfeldt vandt op og laa Fienden an,
gav Svendsken saa haardelig Ild,
Grev Wachtmeister selv paa sin Orlogsmann
og twende Fregatter dertil.
Da «Danebrog» Løitnant slikt fik se
han sa: «Kommandør, vi slaas mod tre.»
Men Huidfeldt han svarte: «Ja, hvad gjør det?»

Og ei blev det sparet på Lod og Krudt;
han gav dem det Gang efter Gang;
med splintrede Stænger og Seil forskudt
han fyred, saa Stykkerne sprang.
Grev Wachtmeister stod og undred paa,
hvor Huidfeldt han slog, og sopte saa:
«Den der er en Bagge, det svår jag paa».

Men da i Attauen som mest det gjaldt,
da meldtes fra Rummet der «Brand!»
Og Huidfeldt forstod, at om han faldt,
saa tændte han Gyldenlev an.
Da ropte halvfemte Hundred Mand:
«Snart gaar hun til Veirs! Hold af mod Land!
«Lad Ankeret falde,» sa Huidfeldt, han.

Og saa blev der stille paa «Dannebrog». De Stykker sig selver afskjød,
og Ilden stod høi over Mast og Skrog;
men Gutterne blev, som han bød.
Han stod dem iblandt og saa sig om;

Til s. 15

HIV UT BOKMÅLET!

Det er kva Norsk Målungsdom (NMU) meiner me skal gjera i dette landet.

Korleis me skal gjera dette kan DU lesa om i meldingsbladet åt NMU - EG.

EG kjem ut med seks nummer i året, og det kostar berre 120 kroner for ei årstinging. (*Medlemer i NMU får bladet gratis*)

TING EG OG LES UM: grunnlaget for målreisingi, organisasjonsstoff, nasjonale spursmål i andre land, målbruk og normaltalemål, friske ordskifte, og mykje meir for målinteresserte!

JA, eg vil tinga EG

Namn:

Adresse:

Poststad:

Send åt: Norsk Målungsdom, Nordahl Bruns gate 22, 0165 Oslo, tlf: 22 36 40 43, Faks: 22 36 40 68.

Frå s. 14

saa bøide han Knæ, den Herre from. -
Og Skuden fløi did, hvorfra Flagget kom.

Seinare hev eg fått lånt boki på hovudbiblioteket, og ho er forvitneleg lesnad. Der ligg mange gamle bøker i magasinet der. Og bibliotekarane er hjelsame og velviljuge, og dei likar å få ei utfordring. Det set òg ein spiss på dagen deira, noko som er til nytte og gagn for oss låntakarar.

Og det er underleg med oss som eldest: Me vil gjerne lesa eller høyra uppatt ting me las eller lærde i barneåri. Difor trur eg fyredraget i kveld hev fengt oss alle. Og takk for det.

Garm d. y.:

På Ivar Aasens grunn

Ivar Aasen hev kome meir og meir i brennpunktet millom målfolk siste åri, både namnet, mannen og verket. Medan alt som hadde med Aasen å gjera nærrast møtte likesæle, tagnad eller vanvyrndad i den mest hovudlause samrøringsøsingi, er Aasen i dag atter komen dit han retteleg høyrrer heime - på ein heidersplass.

I dag tek målfolk av alle slag til å skyna den djupe sanningi i P. A. Munchs og Arnulf Øverlands ord: Ivar Aasen var eit geni. Ingen som levde samstundes med Aasen eller hev levt etterpå rakk han til beltestaden i språkleg innsyn og klårsyn. Den som hev kome Aasen nærrast, er kanskje Gustav Indrebø; og han fylgte i all hovudsak Aasen. Um Aasen nok til det siste sanna at det etterreiste norske målsystemet hans tolde tillempingar i sume småting, hev ingen - ingen - peika på nyko system som er betre eller som vilde ha den ringaste von til å halda seg so godt i tevling med norskdansk bokmål. Det må vera berrsynt for alle.

Jau, Aasen hev kome i vinden og til heiders. I slike tider er det mange som gjerne vil pynta seg med Aasens målslege arvesylv. Dei segjer seg byggja på Aasens *grunn* både her og der. Skynleg nok.

Botna på berget -.

Kva er so Aasens *grunn* i målvegen? Det kan alle finna ut um dei vil. Du finn det ved å granska Aasens endelige målbygg, slik han let let det frå seg midt på 1870-talet og seinare, i *Norsk Ordbog* (1873), *Heimsyn* o.fl.st.

Hovudhrynestein i målarven etter Aasen er i-målet. Ivar Aasen skreiv aldri anna enn i-mål so langt og lenge det var tale um norsk standardmål, nasjonalmål, høgnorsk. Aldri. Dei gongene det kom a-mål frå hans hand, var det rein dialektkskriving.

Sanningi skal fram. Den som vil byggja på Aasens målgrunn, kan ikkje vraka Aasens hovudhrynestein. No er det sant nok lenge sidan Aasen fall ifrå, og offisielt skriftmål hev vorte verherja til det utrulege med statleg målfikling og statleg måltvang. Det trengst ingen profet for å spå at den statlege misferdi venteleg kjem til å setja sume langtidsmerke. Men jamstelt i-mål er eit vilkår for å vera på Aasens grunn.

Nye bøker hausten 1993

Bodil Cappelen / Alexander Seippel:

Bilete og tekstar frå Det gamle Testamentet

Fargesterke skildringar av dramatiske episodar frå Det gamle testamentet. Tekstane er frå den fyrste norske bibelumsetjingi som Bibelnemndi åt Studentmållaget i Oslo gav ut i 1921. Med fyreord av Olav H. Hauge. Ei gåvebok for kunstinteresserte.

I band kr. 195,-.

Jostein Krokvik:

Ny Hungrvekja og Jan Prahl

Spanande utgreiding um ein sermerkt Bergens-aristokrat, eit originalt innkast i vår tidlege målstrid og ein heller ukjend bokl i lokal og nasjonal kultursoga. Ei samling gamle og sersynte Bergens-bilete er tilstelt av Jo Gjerstad.

Hefta kr. 160,-.

Sigrid Omland Hansteen:

Idyllar i ei ulvetid

Diktsamling som med utgangspunkt i det nære og heimekjære gjev seg i kast med med dei store og ålmenne spørsmål i tilværet. Ein diktar med tydeleg språklege røter i Telemark som set det lokale inn i ein global og universell samanheng. Hefta kr. 130,-.

Sigurd Sandvik:

Litl-Ola

Barnebok um liv og oppvekstvilkår på ein fjellgard i Suldal for 70 år sidan. Ei uvanleg bok, fortalt med innleving, av Sigurd Sandvik som i ein mannsalder var styrar på Sunnhordland Folkehøgskule. Rikt illustrert av Astrid Haugland. Hefta kr. 145,-.

Norsk Bokreidingslag Postboks

2672 - 5026 Bergen-Møhlenpris

Postgiro 0809 3918844

MÅRDØY LARS BJARNE
ELISMARKEN 14
5034 Y LAKSEVÅG

ISSN 0800-8647

Kjeldeskritter frå Riksarkivet

I katalogen *Publikasjoner fra Riksarkivet. Kjeldeskriftavdelingen*, finn me ei rad forvitnelege kjeldeskritter, serleg for folk med historiske interesser, men òg sumt som grensar meir inn på folkeminne og mål.

Dei par siste bandi av Diplomatarium Norvegicum er å få (bd. 21 og 22), og det same er Regesta Norvegica, utkome i 5 band, dekkjande tidsrommet 822-1350.

Serleg bod til dei som les Vestmannen hev kanskje utgåvone av målminne som Torleiv Hannaas stod bak, Thottiske samling og Knud Lems målsamlingar. Dei er rimelege, berre 25 kronor for stykket. Same yverkomelege pris er det for *Den norske kvæsthuskassa* av Gustav Indrebø. «Eit fint stykke økonomisk historie» kallar Kjell Venås dette Indrebø-arbeidet, som dessutan, etter Venås, er eit stykke sosialhistorie. «Stundom kan ein beintfram og folkeleg seiemåte bryte inn i statistikken og fortelja meir enn fine analysar og turre tal», skriv Venås, med dette dømet: «I millomtider venta dei deputerte med lengsel paa at dugeleg mange av dei gamle pensjonistane skulle krepera.» Nemningi *kvesthus* tyder ein uføreheim eller eit hus for krigssåra eller krigsskadde - *kvesta*, og det var stathaldaren Ulrik Fredrik Gyldenløve som fekk skipa kassa til dette fyremålet i 1673. Noko hus vart ikkje bygt, men det kom gjennom åri store pengesummar inn i kassa, og dei vart bruka til soldattrygd. Kvæsthuskassa vart haldi ved lag heilt til 1814.

Katalogen og skritter får du ifrå Riksarkivet - Kjeldeskriftavdelingi. Postboks 10 Kringsjå, 0807 Oslo.

God og rimeleg mat
får du på

Kaffistova til Ervingen

Torggarden, Strandkaien 2
5000 Bergen

Astrid Lindgren

Astrid Lindgren skal vera den mest umsette bokskrivaren i Europa. Ho skriv barnebøker og er svensk, veit me. Bøkene hennar er umsette til 280 mål. Store heltar i bøkene til Astrid Lindgren er Pippi, Ronja og Emil.

**Stor Nok
For De Fleste**

Lån og innskot?

SPØR OSS!

Kreditkassen gir deg ein total gjennomgang av din økonomi. Lån og innskot er viktige delar av familieøkonomien.

Våre løysingar er tilpassa din familiesituasjon.

KREDITKASSEN

Distriktsbank Hordaland
Allehelgens gt. 2, 5016 Bergen - Telefon 55 21 86 00